

«МОЖЕ, ВОНА
ЩЕ ДЕСЬ
ЗАЛИШИЛАСЯ»

→ 4

ПЕРЕСЕЛЕНСЬКА
ПОЛІТИКА
ЦАРИЗМУ

→ 6

КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНА
УКРАЇНСЬКА
ГАЗЕТА

№ 27
6.07.2018

www.svitlytsia.in.ua

Уже кілька років спостерігаємо за черговим несезоном у Криму. Кримська «влада» щороку звітує про велику кількість туристів, однак уже давно підмічено, що цифри у «владних» паперах суперечать кількості людей на пляжах. За п'ять сезонів навіть найбільш проросійські кримчани вже втомилися вірити місцевому «міністерству» курортів і туризму. Людей чотири роки готували до того, що після будівництва Кримського мосту на півострові буде просто черга відпочивальників з РФ, але...

ЯРОСЛАВ
САМОВИДЕЦЬ

ФОТО ЗВІДКРИТКА.ДЖЕВЛІ

тому, що через санкції півострів перетворився на острів за колючим дротом, а й тому, що Крим став територією, де турист став персонально нон грата. І кримчанам сьогодні не потрібно через це посипати голову попелом, а навпаки, радіти від цього і продовжувати молитися, щоб відпочивальники оминали Крим десятою дорогою. Адже в нинішньому стані півострів може не пережити удар, який йому завдадуть бувалі туристичні потоки.

Не секрет, що вектор розвитку подій у РФ нерідко задається Путіним, і якщо він захоче вирішити якесь питання, то мало хто стане йому на заваді в цьому. Але щодо Криму, то Путін не може дозволити, щоб півострів став туристично привабливим для росіян, оскільки знає, що це створить нові проблеми, які важким тягарем впадуть на плечі бюджету РФ. Разом з тим це може серйозно загострити соціальні проблеми на півострові, і як результат – біда вижене людей на вулицю, а це вдарить по іміджу хорошого правителя і підірве міфічну велич держави-агресора.

Тож кримчани повинні припинити тішити себе ілюзіями про наповнений відпочивальниками Крим і на невизначений термін змиритися з подальшим дотлінням коліс успішної туристичної галузі на півострові.

То що ж не так у Криму? Чому ж, попри фінансові вливання в півострів, він став голодним на туристів? Є вагомі підстави вважати, що відсутність туристів у Криму – це спланована спецоперація Кремля.

Як би це не звучало парадоксально, але туристи в сьогоdnішньому Криму становлять загрозу життєдіяльності півострова. У теперішньому стані Крим не спроможний «перетравити» великі потоки відпочивальників. Існує ціла низка проблем, що виникли в резуль-

КРИМСЬКІ НЕСЕЗОНИ – СПРАВА РУК КРЕМЛЯ

таті анексії півострова РФ: це і продовольчі негаразди, які загостряться в разі істотного збільшення людей на півострові, це і гострі проблеми з інфраструктурою, що виразно дається взнаки особливо в літній період, це і криза з ліквідацією і переробкою відходів тощо. Але найгостріша проблема – ка-

тастрофічний брак води. Того її запасу, що залишився на окупованому півострові, не вистачає вже для самих мешканців Криму, надто ж для армії з мільйонів туристів. Якщо не стримувати туристичний потік у Крим – це може спричинити справжнє екологічне лихо на півострові.

Усе це в Кремлі прекрасно розуміють, тому й створено штучні перешкоди для кримських туристів.

Чи задавалися ви питанням, чому авіаквитки в Крим на літо дорожчають? Чому, попри обіцянки Путіна зробити доступними поїздки на півострів, відвідати Криму залишаються до-

сить коштовною затією? Чому ціни на півострові вищі, ніж у більшості регіонів РФ? Чому ціни на проживання і сервіс у кримських готелях орієнтовані не на приваблення, а на відлякування туристів?..

Усі ці питання дають чітко зрозуміти: кримський туризм занепадає не тільки

ФОТО З ВІДКРИТІХ ДЖЕРЕЛ

«SAVE OLEG SENTSOV»

1 липня 2018 року на Майдані Незалежності зібралося кілька сотень людей. За різними оцінками, – від 200 до півтисячі. Хтось прийшов пішки, хтось приїхав автівками – прапор «Автомайдану» був у центрі зібрання. Невеличкий подіум прикрашали портрети Олега Сенцова, різноманітні плакати з написом «Save Oleg Sentsov» тримали в руках численні присутні.

ОЛЕКСАНДР ЯРОШЕВСЬКИЙ

Люди, що виступали з подіуму, висловлювали свої думки з означеної болючої проблеми. Що громадяни можуть зробити задля сприяння в її вирішенні? Виступи та пропозиції були різні, деякі з них викликали оплески, деякі – нечисленний свист, а інколи й обурливі вигуки. Але такого було не багато, хоча саме вони привернули до себе достатню, однак, може, й зайву увагу.

В обговореннях проведеного заходу учасники та спостерігачі вказували на кілька важливих, хоча й дискусивних моменти.

По-перше, – не дуже велика масовість. Може, й так, але для порівняння варто було відійти на півсотні кроків, аби побачи-

ти остеронь невеличку – може, п'ятеро осіб – групуку з плакатиками про Савченко. Тож є наочні цифри для порівняння й з'ясування градусу суспільного інтересу.

По-друге, – мала місце зайва заполітизованість виступів. Серед коротких, емоційних, а часто й змістовних промов киян виділилася заява пана Степана Хмари, в якій він наполегливо пропонував тезу про бездіяльність вищої української влади – «Банкової» – в питанні визволення українських бранців Кремля. Гідну відповідь маститий політик отримав з вуст Володимира Жемчугова. Герой України опонував цим стертим популістським гаслам – і саме на це реагувало зібрання як спробами освітати, так і потужною підтримкою оплесками.

Не оминув політичних питань у своїй промові й Рефат Чубаров, виклавши стислий нарис історії кримського спротиву російській агресії та проголосивши своє, політичне, бачення вирішення кримської проблеми загалом.

Одне із заключних слів мав Вадим Савон, активіст та координатор заходу, який було закінчено не звичним ухваленням резолюції, а походом до амбасад Німеччини та Франції.

Саме у загостренні уваги світової спільноти до стану українських в'язнів у російських застін-

ках організатори акції вбачають її головне завдання. В оперативному інтерв'ю того ж дня «Громадському радіо» Вадим наголосив на широкій підтримці акції в містах України та в світі. У переліку країн, які підтримали київську акцію, – Грузія, Чехія, Нідерланди, Австрія, Китай, Нова Зеландія, США.

Акція триває: вже наступного вечора «Вавилон'13» запросив небайдужих запалити величезний напис: «ОЛЕГ, УКРАЇНА З ТОБОЮ!» на полі Олімпійського стадіону. У соціальних мережах з'являються сповіщення про подальші заходи подібного плану і напрямку від різних ініціативних груп.

Хтось з політиків на Майдані 1 липня 2018 року дивувався, чому прийшли не десять тисяч людей і не сто тисяч? Питання риторичне. Бо це інший напрямок боротьби, інший формат, і, як зазначали ще позаторік колеги Олега Сенцова, – зрозуміло, що на рішення російської сторони вплинути таким чином не варто й сподіватися. Проте Росію не виключено з міжнародних процесів, вона мусить вступати в перемовини з провідними державами цивілізованого світу наразі вже в липні. Тому не на РФ тиснуть ці акції, вони закликають вищий політикум світу врятувати Олега Сенцова та всіх політичних бранців держави-агресора.

ДАЙДЖЕСТ

КРИМСЬКА «ГРОМАДСЬКА ПАЛАТА» ПОГРОЖУЄ ОПРИЛЮДНИТИ ДАНІ ПРО «ЗЛОЧИНИ УКРАЇНИ ЩОДО КРИМЧАН»

«Громадська палата республіки Крим» («ГП РК») найближчим часом опублікує перші дані про «злочини» українських політиків і посадових осіб щодо мешканців окупованого РФ півострова. «Прийнято рішення опублікувати перші дані з «кримського досьє», складеного моніторинговою групою ГП РК щодо політиків і держслужбовців України, чії публічні заяви та дії спрямовані на розпалювання міжнародної ворожнечі, утиск прав і свобод мешканців Криму і містять погрози скоєння терористичних актів», – повідомили у «прес-службі ГП РК». Зазначається, що «моніторингова група ГП РК з контролю надтримання прав людини чинною владою України щодо громадян РФ, які мешкають у Криму», розглянула матеріали, що містять «антикримські» висловлювання українських політиків, після чого «члени ГП РК» вирішили звернутися до окупаційних «правоохоронних органів» з проханням дати «кваліфіковану правову оцінку» діяльності установ АР Крим, які діють в екзилі на материковій Україні, та їхніх керівників – прокурора АРК Гондуза Мамедова, голови ГУ СБУ в АРК і Севастополі Олександра Шмітька, голови ГУ Національної поліції України в АРК і Севастополі Анатолія Бахчиванжи та Постійного Представника Президента України в АРК Бориса Бабіна «у зв'язку з їхніми провокаційними та антикримськими висловлюваннями».

У РОСІЙСЬКІЙ ВЛАДІ ЗАГОВОРИЛИ ПРО КАТАСТРОФІЧНЕ СТАНОВИЩЕ ЗІ ЗВАЛИЩАМИ В ОКУПОВАНОМУ КРИМУ

Крим може наразитися на сміттєвий колапс. Про це під час наради в Іркутську відверто заявив голова комітету Держдуми РФ з екології та охорони довкілля Володимир Бурматов: серед десяти регіонів РФ, де фіксується критичний рівень вичерпаності полігонів твердих побутових відходів (ТПВ), він назвав і окупований півострів, зазначивши, що це може мати далекосяжні наслідки. При цьому, за його словами, у Севастополі регіональні оператори перейшли до повноцінного надання комунальної послуги з поводження з ТПВ. Також Бурматов додав, що в РФ цілковито відсутня ефективна державна система обліку ТПВ, а жоден суб'єкт

РФ досі не розпочав процедуру публічного обговорення територіальних схем розміщення відходів і не провів публічних громадських слухань на цю тему через відсутність затвердженого на рівні федерального уряду порядку проведення таких слухань.

РІЧКУ В БІЛОГІРСЬКОМУ РАЙОНІ ЗАРАДИ «БУДІВНИЦТВА СТОЛІТТЯ» ПУСТИЛИ «ІНШИМ МАРШРУТОМ»

Компанія «ВАД» у районі села Яблучне Білогірського району Криму завершила спорудження штучного річища й відвела річку Сари-Су від траси «Таврида», повідомив «голова державного комітету дорожнього господарства республіки Крим» Сергій Карпов. «Задля уникнення заболочування місцевості та усунення загрози підтоплення смуги відведення траси шляховики провели комплекс гідротехнічних робіт, змінивши місце злиття річок Сари-Су та Біюк-Карасу і скерувавши Сари-Су штучним річищем», – розповів він, уточнивши, що довжина нового бетонного річища склала 820 метрів, а для його спорудження знадобилися 2000 кубометрів бетону.

«ГОЛОВА КРИМУ» ПОХВАЛИВСЯ СТВОРЕННЯМ НАСІННЯ, ЩО ДАЄ ВРОЖАЙ ЗЕРНОВИХ «ЗА ЦІЛКОВИТОЇ ВІДСУТНОСТІ ВОЛОГИ»

На дослідних полях Криму вирощені зернові культури, які можуть прорости за цілковитої відсутності вологи: цей досвід потрібно застосовувати у всіх регіонах окупованого півострова. Про це заявив «голова Криму» Сергій Аксьонов під час «робочого візиту» на дослідні поля з висадки зернових у селі Клепінине Красногвардійського району. «Необхідно висаджувати різне насіння для забезпечення стабільного врожаю в екстремальних умовах посухи. Зараз Крим через пережиття води з України терористами втратив потужність у царині меліорації, тому практично у всіх регіонах республіки відбулася переорієнтація на посухостійкі культури. Минулого року середня врожайність була 32 центнери з гектара, цього року – 16. Така ситуація є неприпустимою. Крим втратив понад 700 тисяч тонн зернових культур – це серйозний удар для республіки. Тому Російська академія наук спільно з кримським підрозділом займається створенням насіння, що переживе посуху», – висловився «голова Криму». При цьому він підкреслив, що зараз на дослідних полях 60-80% врожаю сходять без поливу за цілковитої відсутності вологи.

ІНТЕРНЕТ ЯК ПОЛЕ ВІЙНИ

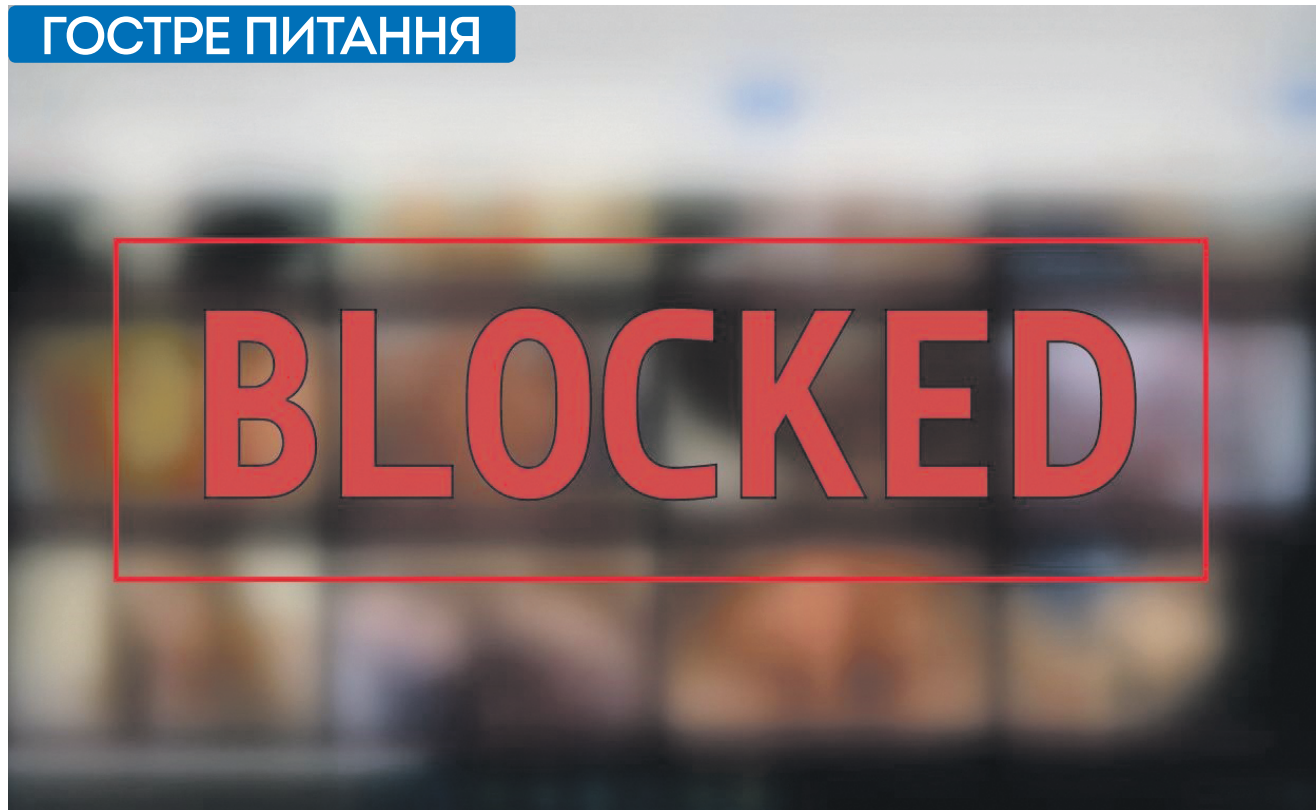
У першій половині березня ЗМІ Росії та окупованих нею територій України облетіла звістка, що два десятки з них потраплять під заборону на території, контрольованій Українською державою, через розповсюдження інформації, забороненої нормами українського законодавства. Про це повідомили у Міністерстві інформаційної політики України.

СЕРГІЙ КОНАШЕВИЧ

Серед цих видань опинилися сім кримських: «Крым-информ», КИА, «Крымская газета», «Крымское эхо», «РИА Новости Крым», «Крымские новости», komtv.org та сайт «Політнавигатор», який має певну причетність до півострова. Загальний перелік було підготовлено моніторинговою групою при Мінінформі: за висновком її членів, ці ресурси поширюють інформацію, що підпадає під дію ч. 2 ст. 109 КК України (публічні заклики до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або до захоплення державної влади, а також поширення матеріалів із закликами до вчинення таких дій).

Цілковито очікуваною була реакція представників кримської «влади» на цей крок. Зокрема, «голова державної ради республіки Крим» Володимир Константинов охарактеризував перспективу заборони підконтрольних окупантам кримських ЗМІ в Україні «агонією кийського режиму, що доживає свого віку».

На думку «голови спілки журналістів республіки Крим» Андрія Трофимова, українська влада, забороняючи кримські російськомовні інтернет-ресурси (наче вони існують в інших мовних варіантах), буцімто щосили намагається об-

межити доступ українців до альтернативної точки зору. А очільник Спільки журналістів Росії, відомий російський пропагандист Володимир Соловйов оголосив можливу заборону низки російських і окупаційних ЗМІ в Україні «черговим наступом на свободу друку в цій країні», додавши, що спілка «висловлює велике співчуття з приводу цього факту і сподівається, що здоровий глузд зрештою візьме гору».

Немовби насміхаючись, учасник «Кримської весни» Костянтин Книрик, який називає себе «журналістом», у радіоефірі заявив, що такої демократії та свободи слова, яка зараз нібито є у Росії, в Україні не було ніколи: «Не лише умовно опозиційні ЗМІ, а й навіть українські телеканали не припинили своє мовлення у Криму, для цього не створюються перешкоди».

Це виглядає більш ніж цинічно з огляду на ті акції, які вчинили окупанти в Криму 4 роки тому: миттєве вимкнення з аналогового, а згодом і цифрового мовлення українських телеканалів і заміна їх на російські, глу-

шіння українських радіохвиль, заборона ввезення на окупований півострів будь-якої преси з материкової України, вимоги «голови Криму» Аксьонова «знищити українське мовлення як клас, щоб цієї незрозумілої мови тут більше ніде не було», блокування українських електронних ресурсів. При цьому останній захід триває й досі – з порушенням навіть російських нормативів: час від часу правозахисники повідомляють, що кримські інтернет-провайдери закривають доступ до тих сайтів, які не включені до російських списків небажаних або заборонених матеріалів.

На початку березня Кримська правозахисна група (КПГ) перевірила доступність 30 українських інформаційних ресурсів у п'яти містах Криму – Білогірську, Севастополі, Сімферополі, Керчі та Ялті. Виявилось, що частково або повністю обмежено доступ до таких сайтів: «Цензор.нет», «15 минут», «Громадське радіо», «РБК. ua», «След.net.ua» (заблоковані «Роскомнаглядом»), «Укрінформ», «Обозреватель», «Українська правда»,

«Європейська правда», «Гордон», «Депо», «Фокус.ua», «Інформаційний спротив», «Крим.Реаліті», «Крим.SOS», «QNA», «События Крыма», «BlackSeaNews», «Центр журналістських розслідувань», «Севастопольський меридіан», glavnoe.ua, uainfo.org, сайти телеканалів «СТБ», «Еспресо», «5 канал», «Новий канал», «ICTV», «Чорноморська ТРК», «ATR», «UA:Перший». У липні 2017 р. цей список виглядав інакше.

«Масштабне блокування українських інформаційних ресурсів позбавляє кримчан вільного доступу до інших точок зору, піддає їх агресивній пропаганді РФ, у тому числі й військовій, яка впливає на свідомість молодих людей призовного віку. Це супроводжується розпалюванням ненависті до українців. Обмеження доступу до інформації є брутальним порушенням засадничих прав людини. Кримчани фактично позбавлені можливості дізнаватися про Україну та проблеми, які відбуваються з українцями в Криму, оскільки підконтрольні Кремлю ЗМІ приховують

більшість подібних фактів від мешканців півострова. Дії російської влади в Криму призводять до знищення плюралізму думок і фактичної заміни незалежних ЗМІ джерелами агресивної державної пропаганди», – зазначають у КПГ.

15 травня в Києві був затриманий директор видання «РИА Новости Украина» Кирило Вишинський, якому було оголошено про підозру у державній зраді; за два дні Херсонський міський суд заарештував його до 13 липня. Напередодні повідомлялося, що співро-

Масштабне блокування українських інформаційних ресурсів позбавляє кримчан вільного доступу до інших точок зору, піддає їх агресивній пропаганді РФ, у тому числі й військовій, яка впливає на свідомість молодих людей призовного віку. Це супроводжується розпалюванням ненависті до українців. Обмеження доступу до інформації є брутальним порушенням засадничих прав людини...

бітники СБУ спільно з Прокуратурою АР Крим розкрили діяльність мережі медіа-структур, підконтрольних РФ, і провели слідчі дії в офісі «РИА Новости Украина» у Києві. Наприкінці травня в Україні опинилася заблокованою низка російських інформаційних ресурсів, у тому числі й сайт «РИА Новости Крым».

15 червня стало відомо, що СБУ розіслала провайдерам листа з вимогою блокування 181 інтернет-ресурсу: в переліку заборонених сайтів, який зайняв 4 сторінки, були присутні сайти «Л/ДНР», електронні ресурси кримської «влади» та «правоохоронних органів», російські інформаційні агенції та кримські медіа-ресурси, підконтрольні окупантам, – зокрема, телеканали «Крым», «Первый Севастопольский», «НТС», «ЙКС ТВ», «Ялта», «ИТВ» та «Миллет», веб-сторінки газет «Крымская правда», «Крымская газета» і «Севастопольская газета», сайти «Новости Крыма», «Крым-информ», «Крымское эхо», «Крымское информационное агентство», «Крымские новости», «Объявления Крыма», «Репортер Восточного Крыма» тощо. Повідомлялося, що в межах України чимало сайтів з цього переліку були недоступні.

Немає жодних сумнівів у тому, що Українська держава має забезпечувати свій медіа-простір в умовах масованої інформаційної атаки з боку РФ. Однак в умовах практично повної відсутності доступу до Криму подібні заходи ускладнюють українським журналістам отримання інформації про окупований півострів: таким чином, виникає вимушена необхідність порушувати закон і вдаватися до засобів обходу блокування інтернет-ресурсів. Перед такою проблемою не в останню чергу постає й «Кримська світлиця» як фактично єдине в Україні друковане видання на кримську тематику.

У травні відбулося засідання «ради з формування та реалізації науково-технічної політики республіки Крим [РК]» за участі голови Російської академії наук (РАН) Олександра Сергєєва та віце-президента РАН Валерія Бондура. Серед іншого на порядку денному стояло питання дистанційного пошуку запасів води на півночі Криму, який було запропоновано проводити за допомогою гелікоптерів і зйомок з космосу. Свого часу Сергєєв пропонував провести на окупованому півострові геофізичну розвідку, щоб відшукати воду для потреб сільського господарства [с/г], додавши, що вона «за час праці Північно-Кримського каналу [ПКК] десь залишилася».

ВІТАЛІЙ СОЛОНЧАК

Під час засідання Бондур запропонував шукати «підземні басейни» в Криму за допомогою російського літаючого комплексу «Екватор», який вже успішно застосовувався в Африці: за його словами, варто виявити їх у районі ПКК, де вони утворилися внаслідок інтенсивного підживлення водоносних горизонтів. При цьому віце-президент РАН додав, що переважна частина відомих запасів питної води в Криму перебуває на глибині до 100 метрів у шарах гірської породи з промитими порожнинами: «Водоносні комплекси контролюються шаром водотривкої глини, нижче за який розташовані карстуючі карбонатні породи. Підведені карстові ділянки та локальні зони підвищеної тріщинуватості можуть бути джерелами підземних вод». Також він перелічив найпоширеніші методи пошуку: серед них – ті, що ґрунтуються на методі перехідних процесів, коли у певному місці пускають електричний струм, створюють магнітні поля, які фіксуються спеціальною апаратурою, і на основі отриманих даних визначають наявність підземного резервуара з водою на досліджуваній ділянці. Бондур пояснив, що космічна багатоспектральна зйомка дозволить приблизно визначити райони, де є підземні води, а «Екватор» – уточнити, де саме вони знаходяться, і додав, що вчені РАН готові підключити-

НА ЧАСІ

«МОЖЕ, ВОНА ЩЕ ДЕСЬ ЗАЛИШИЛАСЯ»

Буріння свердловин у Криму

ся до праці з пошуку підземних вод у Криму.

Водночас «міністр с/г РК» Андрій Рюмшин заявив, що провідним напрямком аграрної політики окупованого регіону є проведення послідовної роботи зі «зменшення залежності галузі

від наслідків припинення функціонування ПКК». «З огляду на це необхідна обґрунтована позиція наукової спільноти стосовно використання альтернативних джерел водопостачання, в тому числі оцінка можливостей застосування очищених стічних вод ЖКГ для поливу, реалізація проєктів з будівництва нових ставків-накопичувачів, буріння сверд-

ловин, використання ПКК для водопостачання регіонів за рахунок наявних водосховищ», – зазначив «міністр», нагадавши, що Крим перебуває у зоні ризикованого землеробства, і наголосивши, що брак опадів уже дався взнаки станіві посівів у низці районів півострова. «С/г товаровиробники цього року серйозно постраждали від посухи. Крим потребує розробки наукових рекомендацій, які врахують особливості ведення господарської діяльності. Сьогодні актуальною є науково обґрунтована програма використання і відновлення плідності й агрохімічних показників земель, які піддаються засоленню», – додав він. Також Рюмшин послався на оперативну інформацію «муніципальних утворень», згідно з якою загибель с/г культур було зафіксовано на площі понад 20 тисяч га. Проте вже наступного дня «голова РК» Сергій Аксєонов повідомив, що практично вигоріло близько 100 тисяч га полів, переважно відведених під зернові культури. «Збитки вже перевищили мільярд рублів [понад 400 мільйонів гривень] через відсутність опадів, на превеликий

жаль. П'ять регіонів практично без краплі дощу», – сказав він, додавши, що зможе назвати точну суму збитків, щойно буде зроблено висновки.

Ще наприкінці червня 2017 р. складну ситуацію з водозабезпеченням сходу Криму констатував секретар Ради безпеки РФ Микола Патрушев під час виїзної наради у Сімферополі: у тому, що загальний водозбір у 2016 р. скоротився вп'ятеро порівняно з 2014 роком, він цілком очікувано звинуватив «українську сторону», що перекрила Північно-Кримський канал (ПКК). За словами Патрушева, брак водних ресурсів «стримує соціально-економічний розвиток» окупованої території; також він додав, що на 92% скоротилися площі зрошуваних земель, потерпають рибні господарства та промислові підприємства. З огляду на це голова російського радбезу закликав оптимізувати споживання води та використовувати альтернативні варіанти – такі, як опріснення морської води. А в травні 2017 р. «міністр промислової політики» Андрій Васюта заявив, що хімічні підприємства на півночі Криму забезпечені водою максимум на два роки, після чого свердловини можуть вичерпатися, а заводи – зупинитися, з катастрофічними наслідками для регіону. «Генеральний директор» «Води Криму» Володимир Баженов обіцяє мешканцям Красноперекопська, що ті почнуть отримувати якісну воду, – але аж наприкінці 2019 р., після того, як буде пробито нові свердловини та збудовано станцію доочистки води.

Абсурдність ситуації знайшла зовсім несподіваний вияв наприкінці осені 2017 р., коли одне з підприємств Красноперекопського району (назва не уточнювалась), яке займалося вирощуванням живої риби, подало до Господарського суду Києва перший позов через «збитки внаслідок водної блокади з боку України». Недоотримання кількох сотень тонн риби було оцінене у майже 53 мільйони рублів (за теперішнім курсом – близько 26,5 млн гривень) у цінах 2014 р.: за словами адвоката Олександра Молохова, який очолює робочу групу з міжнародно-правових (!) питань «постійного представництва Криму при президенті РФ», «доволі серйозний збиток підтверджено всіма відповідними документами

й актами обстеження ставків». За цим позовом відповідачами мали б бути як управління ПСК, так і «деякі органи української державної влади, що приймали рішення про припинення постачання води до Криму». За словами Молохова та його соратників, вони готові в Україні «наразитися на змову мовчання», оскільки «київська влада, скоріш за все, під будь-яким приводом намагатиметься цього позову не помічати, ігнорувати». Втім, кримський адвокат плекає плани найближчим часом подати кілька позовів від низки кримських підприємців і фермерів та «пройти так чи інакше українські інстанції, щоб надалі мати можливість апелювати до Європейського суду з прав людини у Страсбурзі», а також припускає, що за 2-3 роки ці судові розбирання «вийдуть на фінішну пряму». Проте цих «позовів» в Україні, ясна річ, розглядати ніхто не став.

* * *

Після зведення греблі у ПСК на території Херсонщини аграрії півночі та сходу Криму були змушені цілковито відмовитись від рисових чеків, активніше використовувати технології крапельного зрошення та перейти на вирощування культур, стійких до посухи. Вирішувати цю проблему місцева «влада» заходилася на власний розсуд: перекиданням води з річки Біюк-Карасу і Тайганського водосховища, що періодично висихає, до спорожнілого річища ПСК та бурінням нових артезіанських свердловин, які невдовзі почали засолюватися, а також розробкою проектів щодо закріплення річок у південно-західному Криму. Звісно, ці заходи не можуть не вплинути згубно на екосистему півострова: зокрема, у багатьох випадках активний безконтрольний видобуток води з-під землі призвів до просочування морської води та зростання її мінералізації у підземних горизонтах.

До того ж увагу привертає «очищення» кримських річок на прикладі ситуації з Мелек-Чесме у Керчі наприкінці 2017 – на початку 2018 рр.: за даними місцевого відділення руху «Антикорупційне бюро Криму», громадські діячі протягом 2017 р. вимагали від міської «влади» чистки річища, вислуховуючи відповіді про те, що кошти не передбачаються для «водних об'єктів, які належать РФ». У середині грудня 2017 р. співробітники місцевого

Тайганське водосховище, кінець травня 2018 року

Нинішній стан Північно-Кримського каналу

індивідуального підприємства провели чистку річища без будь-яких документів на роботи, а також не приділили жодної уваги тому, щоб урятувати мешканців річки: змії, черепахи і мальків «нахабно вичерпували ковшем до машини і вивозили за місто, де викидали».

У травні ж цього року мешканці Балаклавського району Севастополя протестували проти зведення греблі та бетонних берегових плит на ділянці річки Чорної поблизу села Чорноріччя. Проект передбачає варварську вирубку всіх зелених насаджень у прибережній зоні річки. Метою будівельних робіт оголошено «ліквідацію загрози підтоплення будинків», яку заперечують самі мешканці села. Проект з розчистки та укріплення річища не було винесено на громадські слухання: люди дізналися про плани «чиновників» від підрядників, коли ті прибули для огляду місця подальших робіт. При цьому було розпочато спилування дерев на берегах річки Чорної – зокрема, під пили пішла рідкісна для Криму вільха, яка вважається меліоративною породою, висаджується за потреби захисту берегів від весняних повеней і погано відновлюється; як відомо, після вирубки вільшаників виснажуються джерела, відходять ґрунтові води, а рівень води в річ-

ках катастрофічно зменшується. Мешканці Чорноріччя повідомили, що «голова муніципальної ради Балаклавського району» порадив їм «не лізти даремно у державний проект», і висловили побоювання, що внаслідок здійснення проекту порушиться природне поповнення річки дощовими водами з гір і підземними струмками, що вплине не лише на якість, а й на наявність води у криницях села, де нема водогону. Також у місцях проведення робіт є велика ймовірність залегання боеприпасів часів Другої світової війни та історичних артефактів, які місцеві мешканці знаходять і досі.

30 березня «голова Криму» Аксьонов під час щорічної доповіді про результати діяльності «ради міністрів» за 2017 р. повідомив, що «влада» півострова має намір до 2030 р. реалізувати програму з покращення якості води, витративши на це 36,2 мільярда рублів (по-

«ЗБИТКИ ВЖЕ ПЕРЕВИЩИЛИ МІЛЬЯРД РУБЛІВ [ПОНАД 400 МІЛЬЙОНІВ ГРИВЕНЬ] ЧЕРЕЗ ВІДСУТНІСТЬ ОПАДІВ, НА ПРЕВЕЛИКИЙ ЖАЛЬ. П'ЯТЬ РЕГІОНІВ ПРАКТИЧНО БЕЗ КРАПЛІ ДОЩУ...»

над 14,8 млрд гривень). При цьому він зазначив, що відхилення в якості питної води від російських санітарних норм виявлено у Красноперекіпському, Первомайському, Джанкойському, Сакському, Роздольненському, Чорноморському районах і в Євпаторії. За словами Аксьонова, зазначені кошти буде скеровано на реконструкцію та будівництво очисних споруд, водозаборів, водоводів і на знезаражування води. Частина заходів цього та наступного року буде реалізовано у Сімферополі, Керчі, Красноперекіпську, Феодосії та Білогірському районі. Водночас «голова Криму» заповнив, що всі населені пункти «республіки» забезпечено питною водою, її дефіциту нема і не буде, а в низці сіл, у яких протягом 15-20 років вода подавалася по годинах, торік було налагоджено цілодобове водопостачання.

* * *

На початку травня у Криму традиційно поскаржилися на «ширу Україну», котра «помстилася кримчанам за березень 2014 року і насамперед позбавила їх води, перебивши шлюзи ПСК», через що відтоді «республіка змушена так-сяк перебиватися тим, що щедро дарує природа». Практично від самого початку окупації в Криму точилися розмови про необхідність пошуку альтернативних шляхів водопостачання, особливо у північно-східній частині півострова, де мало того, що власної води обмаль, то ще й хімічний аналіз показує «повільне, але стабільне» зростання її мінералізації. За словами «голови державного комітету з водного господарства та меліорації республіки Крим» Ігоря Вайля, покращення гідрохімічного становища не сталося, і значна частина водозаборів перебуває «у складних умовах».

Насамперед ставки робилися на опріснювальні установки: першу наприкінці 2017 р. отримали мешканці села Кам'янка Первомайського району, де вода дуже мінералізована. При цьому Вайль похвалився, що установка – «російського виробника з Москви, повністю обладнана вітчизняним устаткуванням, без жодної європейської чи американської гайки». Однак навряд чи вдасться забезпечити подібними станціями близько сотні інших проблемних населених пунктів – особливо якщо врахувати, що одна така установка коштує понад півміль-

йона гривень; при цьому вона потребує ретельного обслуговування, зокрема позбавлення осмосу, та й витрати суттєво збільшать тарифи на воду. Тим часом Ігор Вайль зізнався, що у східній частині Криму і минулого, і цього року (половину грудня, січень і частково лютий) його «відомство» працювало без запасу води: Білогірське і Тайганське водосховища були порожні.

* * *

11 травня після «робочої поїздки» до Сімферопольського району «голова Криму» Аксьонов оголосив про рішення пробурити в селі Первомайське нову свердловину для забезпечення водою місцевих мешканців. При цьому він зазначив, що «уряд республіки» готовий надати 4,85 млн рублів (майже 2 млн гривень) на всі процедури і менш ніж за півроку «повністю закрити питання». Також Аксьонов зазначив, що необхідно пробурити свердловину і в селі Красне того ж району та деяких інших селах. Втім, уже згадуваний Валерій Бондур під час наради у кримській «раді міністрів» серед актуальних проблем з водою на окупованому півострові назвав недостатній контроль за відбором води зі спеціальних і стихійних свердловин – себто з підтвердженими та непідтвердженими запасами води.

За місяць «генеральний директор підприємства «Вода Криму» Володимир Баженов розповів «Кримській газеті», що посуха в Криму може призвести до того, що невдовзі весь півострів отримуватиме воду по годинах: «Жодного дощу за такої температури, в нас скоро добовий відбір з усіх водосховищ поверхневого збору зрівняється з добовим випаруванням у небо. До перекриття ПСК до 70% питного водопостачання ми забезпечували за рахунок дніпровської води. Ми залишаємося без неї 5-й рік і живемо за рахунок власних ресурсів. На Водному конгресі у Москві вчені говорили про те, що шукатимуть тут підземну й наземну воду, ставитимуть опріснювальні установки. Хай роблять що завгодно, аби тільки була вода. Я ж до останнього подаватиму воду цілодобово, бо режимне водопостачання жодної економії не дає». При цьому він додав, що становище залежить виключно від «небесної канцелярії», і порадив «євреям іти до синагоги, мусульманам – до мечеті, православним – до церкви».

ПЕРЕСЕЛЕНСЬКА ПОЛІТИКА ЦАРИЗМУ

ЯК ЦЕ БУЛО...

Царський уряд мусив вжити рішучих заходів, щоб компенсувати нестачу трудового населення. Залишені татарами землі були призначені під заселення вихідцями з Російської імперії. Знову широко заохочувались усі охочі переселитися до Кримського півострова. Вдався уряд також й до старого методу – запрошувати на поселення іноземців: німців, болгар, греків.

ТЕТЯНА БИКОВА,
К.І.Н., НАУКОВИЙ
СПІВРОБІТНИК ІНСТИТУТУ
ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
НАН УКРАЇНИ

Перша велика партія колоністів налічувала 1,5 тис. родин і складалася з селян, яких переселили на землі татар. Потім в Євпаторійський та Перекопський повіти прибули естляндці, яких також розміщували й у Сімферополі. До Перекопського повіту відвозили чеських емігрантів та німців.

З 1719 до 1858 рр. облік населення проводився за допомогою ревізій. Вони засвідчують, скільки нових поселенців прибувало до Таврійської губернії¹ (Таблиця 1).

Таким чином, за 140 років до Таврійської губернії прибуло до 200 тис. переселенців. Переселення тривало й далі. За 1861-1886 рр. кількість населення Таврійської губернії збільшилась за рахунок приїзду переселенців на 156 012 осіб². Зрозуміло, що кількість переселенців, які переїхали жити саме до півострова, була менша, ніж до губернії загалом, але ненабагато.

Вимушена еміграція кримських татар і переселенська політика царизму змінили етнічний склад Таврійської губернії. Чисельність росіян, українців та білорусів (під загальною назвою «росіяни») на початок 1860-х рр. становила 370,5 тис. осіб, татарського населення – 100 тис., німців – 45,7 тис., болгар – 21,4 тис., євреїв – 14,3 тис., греків – 13,3 тис., вірмен – 6,3 тис., естів – 800, чехів – 600 осіб. Загальна чисельність населення досягла 573 тис. осіб³.

Російська сім'я, нащадки російських переселенців у Крим XVIII ст., у селі Мазанка (фото початку XX ст.)

Німецькі колонії у Судаку (фото початку XX ст.)

Німецькі колонії у Судаку (фото початку XX ст.)

Переселенню сприяли високі, порівняно з іншими губерніями, зарплати, які виплачувалися ро-

бітникам у Таврійській губернії, щоб заохотити їх переїжджати до знелюдного краю. Якщо порівняти середні річні та поденні ціни на робочу силу в 1870-1880-х рр. у Таврійській губернії та в інших губерніях України, то побачимо істотну різницю⁴ (Таблиця 2).

Завдяки припливу значної кількості переселенців різних національностей населення півострова з плином часу стало за своїм національним складом все розмаїтішим. Так, за переписом 1897 р. на території Таврійської губернії мешкало 1 447 790 жителів, з них на Кримському півострові – 546 592 осіб. Тут були представлені

Таблиця 1

Період між ревізіями	Кількість новопоселенців у тис. осіб
У 60-70-ті рр. XVIII ст. (між III і IV ревізією)	31
1782-1795 рр. (між IV і V ревізією)	40,1
1796-1815 рр. (між V і VII ревізією)	90,0
1816-1835 рр. (між VII і VIII ревізією)	18,5
1836-1850 рр. (між VIII і IX ревізією)	12,5
1851-1858 рр. (між IX і X ревізією)	6,5
Всього між III і X ревізією	198,6

Таблиця 2

Губернії	Середня річна платня робітнику (в руб.)		Ціни на робочу силу у 80-х рр. (у коп.)					
	1871-1880 рр.	1881-1891 рр.	Під час посіву			Під час жнив		
			Робітнику з упряжжю	Пішому робочому	Робітниця	Робітнику з упряжжю	Пішому робочому	Робітниця
Полтавська	67,7	60	108	32	23	135	61	40
Харківська	55	53	90	37	25	126	72	47
Чернігівська	45	50	91	36	24	103	53	37
Волинська	46	30	84	32	20	94	48	35
Київська	58	51	100	33	24	124	57	37
Подільська	60	44	105	33	23	142	61	45
Катеринославська	73	84	107	38	24	170	100	57
Херсонська	75	80	115	37	27	177	100	65
Таврійська	81	104	145	53	39	200	220	68

Таблиця 3

Етноси	Повіти і градоначальства							Всього по Криму	
	Євпаторійський	Перекопський	Сімферопольський	Феодосійський	Ялтинський	Керч-Єнікальське градоначальство	Севастопольське градоначальство	осіб	%
Українці	13 345	11 316	10 132	13 304	2 024	7 037	7 545	64 703	11,8
Росіяни	11 107	11 743	42 833	34 974	19 879	24 370	36 057	180 963	33,1
Татари	26 992	12 266	62 876	44 431	43 256	2 563	1 910	194 294	35,5
Німці	7 588	11 718	5 812	4 909	329	294	940	31 590	5,8
Євреї	1 576	1 320	9 254	2 932	969	4 429	3 688	24 168	4,4
Болгари	6	11	1 449	5 840	15	59	70	7 450	1,4
Греки	1 015	229	2 422	4 630	3 954	2 015	2 849	17 114	3,1
Поляки	202	147	1 713	728	463	877	2 799	6 929	1,3
Білоруси	165	199	611	586	209	93	195	2 058	0,4
Вірмени	472	617	3 011	2 417	624	709	467	8 317	1,5
Молдовани	33	29	71	63	6	35	35	272	0,05
Естонці	406	832	621	5	76	103	133	2 176	0,4
Турки	10	9	187	230	1 084	46	221	1 787	0,3
Інші	294	957	725	809	372	1 068	546	4 771	0,9
Всього:	63 211	51 393	141 717	115 858	73 260	43 698	57 455	546 592	100

39 етнічних груп, з яких 13 визначилися як найбільші⁵ (Таблиця 3).

Розвиток міст Криму, що ставали адміністративними центрами або торговими портами для забезпечення потреб армії та флоту, призвів до того, що більшістю населення стали росіяни. Щодо кримських татар, то у цей час їхня переважна частина мешкала у гірській місцевості – до 89%⁶.

1 Брук С.И., Кабузан В.М. Миграция населения в России в XVIII – начале XX века (численность, структура, география) // История СССР. – 1984. – № 4. – С. 48-49.

2 Бойко Я.В. Заселение Южной Украины. 1860-1890 гг. (Историко-экономическое исследование). – Черкассы, 1993. – С. 117.

3 Там само. – С. 254.

4 Таблица складена за матеріалами книги: Бойко Я.В. Заселение Южной Украины. 1860-1890 гг. (Историко-экономическое исследование). – С. 167, 168, 176.

5 Первая всеобщая перепись населения Российской империи. 1897 год. – Т. XLI. Таврическая губерния. – С. V, 3, 94.

6 Боечко В.Д., Ганжа О.И., Захарчук Б.І. Кордони України: історична ретроспектива та сучасний стан. – К., 1994. – С. 88.

У спекотному й посушливому Криму ареал промислового овочівництва, так само як і садівництва, в значався можливістю зрошення. Традиційно овочівництво розвивалося на півострові поблизу великих і малих річок та рукотворних водоймищ у кримському передгір'ї. Колісь кримські овочеві та фруктові базари у розпал літа та осені дивували мешканців та гостей багатством і розмаїттям як садовини, так і городини.

ПЕТРО ВОЛЬВАЧ

Проте масова депортація з півострова кримських татар у травні 1944 року, а пізніше греків, болгар та інших народів, стала справжньою катастрофою для провідних галузей кримської економіки: садівництва, виноградарства та городництва. Позбавлені догляду сільгоспугіддя швидко заросли бур'янами та чагарниками. Тож про раціональне ведення сільського господарства й про відновлення хоча б довоєнного рівня розвитку не могло бути й мови.

Урожайність овочевих культур у повоєнні роки в області порівняно з 1940 роком зменшилась майже удвічі і складала у 1950 році – 50,9 ц/га, а в 1953-му – 55 ц/га. В той час як у 1940-му урожайність городини в 4-х кримських господарствах досягала 118,2 ц/га. Стосовно ж досить важливої для Криму продовольчої культури, другого хліба, – картоплі, то ця позиція виявилася досить провальною. Її площа порівняно з 1940 роком скоротилася майже удвічі (з 10,7 тис. до 5,5-5,9 ц/га у 1950 і 1953 рр.). У 1954 році площі картопляних плантацій в області планували довести до 8 тис./га, тобто майже на 3 тис./га менше порівняно з довоєнним рівнем. Урожайність картоплі у Криму навіть у 1940 р. була нижчою в країні (69,4 ц/га). Проте у перше повоєнне десятиліття вона не перевищувала 29-30 ц/га. У такому ж

Овочевий цех Сімферопольського консервного заводу «Трудовой Октябрь»

Збір тютюну в колгоспі ім. Калініна

Колгоспники сільгоспартелі «Завет Ленина» Джанкойського р-ну. 1940-ві роки

НАЙВІДСТАЛІША ГАЛУЗЬ У ПОВОЄННОМУ КРИМУ

занедбаному стані перебувало і вирощування баштанних культур. У 1950 році в середньому по області отримали 16 ц/га кавунів та динь (проти 60 ц/га у 1940 р.). Лише у 1953 році урожай баштанних культур досяг достатнього рівня.

Тож і не випадково, що ще у січні 1954 року, тобто за кілька місяців до офіційної передачі Кримської області до складу України, у довідці, наданій Першому секретареві ЦК КПУ Олексію Кириченку, «Про стан сільського господарства Кримської області» наводяться статистичні дані, які засвідчували безнадійно занедбаний стан сільського господарства за десять повоєнних років перебування у складі Російської Федерації. Досить невтішні показники подаються і зі стану садівництва, виноградарства та городництва.

Вже 7 квітня 1954 року (хоча офіційна передача

Кримської області до складу України відбулася 26 квітня 1954 року на сесії Верховної Ради СРСР) голова Ради міністрів УРСР Никифор Кальченко та Перший секретар ЦК КПУ Олексій Кириченко підготували листа на ім'я Голови Ради міністрів СРСР Георгія Маленкова та Першого секретаря ЦК КПРС Микити Хрущова «Про здійснення спеціальних заходів з відновлення та розвитку сільського господарства, міст та курортів Кримської області». (Документ № 43. Збірник «Крим в умовах суспільно-політичних трансформацій (1940-2015)». – Київ, «Кліо», 2016. – С. 190-191).

У цьому документі зазначається: «ЦК КПУ та Рада міністрів, вивчивши стан справ у Кримській області, вважають, що для більш швидкого відродження та розвитку сільського господарства, міст та курортів Криму необхідно провести

додаткові спеціальні заходи. Першими із запропонованих заходів український уряд пропонує «значно розширити в області посіви овочевих культур, закласти нові сади, виноградники та ягідники, вжити заходів з різкого збільшення урожайності всіх с/г культур та продуктивності тваринництва».

У довідці до проекту постанови Союзного Уряду керівництво України запропонувало передати зі складу республіканського міністерства радгоспів Кримському винтресту близько 10 тис. га земель для розширення промислових виноградників. «Для забезпечення населення міст та курортів свіжою городиною, а консервної промисловості – сировиною, – наголошується у доповідній записці, – важливе значення має розвиток овочівництва в колгоспах і радгоспах області».

Ставилося завдання вже у 1954 році довести урожай-

ність городини до 20 ц/га, а в 1956-му – до 133 ц/га, відповідно наростивши валовий збір овочів до 180 тис. тонн у 1954 р. і 242 тис. тонн у 1956 р. Для виробництва ранніх овочів і вирощування розсади Україна запропонувала Криму докорінно перебудувати парниково-тепличне господарство, щоб у 1956 році довести кількість парникових рам до 218 тис. у колгоспах та до 76 тис. рам у радгоспах. Ставилося досить непросте завдання – збільшити за два роки (до 1956 р.) площу теплиць у колгоспах до 15 тис. м², а у радгоспах – до 30 тис. м².

Союзний уряд та ЦК КПРС своєю постановою зобов'язали Раду міністрів УРСР та Кримський облвиконком у 1958 році довести площі посівів городини до 18,6 тис. гектар. Крім того, Кримська область упродовж 1954-1956 років мала різко збільшити площі зрошуваних земель на 3 600 га у кол-

госпах та на 3 900 – у радгоспах. Цією ж постановою Союзний уряд зобов'язав Міністерство радгоспів СРСР різко розширити парниково-тепличне господарство в радгоспах Кримптахпрому у 1955 році на 18000 м², а в 1956 році – ще на 20000 м², парникових рам: на 24800 – в 1955 р. і на 39550 – в 1956 р. відповідно.

Цією ж постановою уряд зобов'язав Держплан СРСР виділити Союзним міністерствам сільського господарства та радгоспів необхідні кошти на будівельні матеріали на будівництво теплиць та розширення площі зрошуваних земель. Згідно з цією постановою, площа зрошуваних земель у колгоспах та радгоспах Кримської області в 1956 році повинна була збільшитись майже на 17,2 тис. га і скласти 58,2 тис. га.

З метою покращення забезпечення курортів області городиною і молочними продуктами на пропозицію українського уряду в Міністерстві радгоспів створили спеціалізований Кримський трест овоче-молочних радгоспів. Як показало подальше життя, саме він докорінно змінив на краще забезпечення кримських курортів городиною та молочними продуктами.

Завдяки опрацьованому у Києві плану відродження городництва в Криму та плану створення потужного теплично-промислового комплексу на Південнобережжі та у Передгірному Криму через кілька десятиліть півострів покрився мережею потужних тепличних комбінатів. Ранніми овочами та зеленню ці комбінати сповна забезпечували місцеве населення, дитячі та шкільні заклади, кримські санаторії та курорти. З ранньої весни до пізньої осені по всьому Криму і аж до Києва, Москви та Ленінграда (Петербурга) снували фури-морозильники з кримською городиною.

Отже, у розвитку городництва Крим, завдяки Україні, ще на початку 60-х років минулого століття здійснив справжню революцію в овочівництві, яке впродовж кількох десятиліть залишалося провідною галуззю кримської економіки.

ШЛЯХ У КРИМ ЧЕРЕЗ ТРИ МОРЯ

Афанасій Нікітін – відома постать в історії, що правда, не нашій, а «Хожение за три моря» – справді цікава пам'ятка давньої літератури, особливо, якщо читати її не російською, а мовою оригіналу... Однак, який стосунок ця рукописна книга має до Криму? Чому у Феодосії десять років тому Нікітину встановлено пам'ятник? І чи є сенс згадувати про нього?

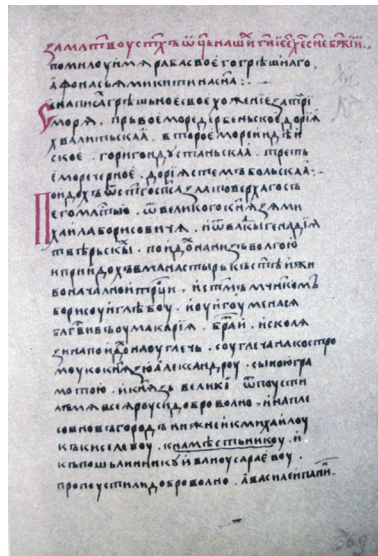
ВАЛЕРІЙ ВЕРХОВСЬКИЙ

Почнемо з походження торговця, мандрівника та письменника. «Аз – русин», – самоідентифікується він на початку своїх мемуарів. Афанасій Нікітін москвитом не був ніколи: Велике князівство Тверське, звідки він родом, не лише відстоювало незалежність та опиралося намірам іншого великого князівства, Московського, панувати над сусідами (під десницею Орди, ясна річ); тривалий час Тверське князівство перебувало у союзницьких стосунках з не менш великим князівством Литовським.

Афанасій Нікітін вирушив у свою комерційну подорож у 1468 році. Нині в Росії курсує пасажирський потяг «Афанасий Никитин» сполученням Москва – Санкт-Петербург, хоча з точки зору історичної справедливості ліпше було пустити його за маршрутом Твер – Нижній Новгород – Астрахань – Дербент. Вихавши з Твері, Нікітін проїхав з торговим караваном Калязін, Углич, Кострому, Казань та саму тодішню столицю – Сарай, а потім плув Каспійським морем до узбережжя сучасного Дагестану, де розбійники захопили одне з купецьких суден та забрали в полон людей. У Дербенті Нікітину вдалося умовити представника ширванського шаха посприяти у звільненні бранців.

Пам'ятник Афанасію Нікітину в Феодосії

Далі Нікітін попрямував на південь, до Баку, міста, де «горить невгасимий вогонь». А Баку – це майже Персія, і сталося так, що невдача комерційної експедиції

призвела до запаморочливої мандрівки Персією та Індією.

«А вгрь вь Индги встх 80 и 4 вгры, а все вгрюють в Бута. А вгря с вгрюю нипиеть, ни яст, ни женится. А инья же боранину, да куры, да рыбу, да яица ядят, а воловны не ядят никакаа вгря... Индгыне же не гдят никоторого же мяса, ни яловичины, ни боранины, ни курятины, ни рыбы, ни свинины».

Жити мандрівникові судилося недовго, і багатства він не набув, проте останні роки земного шляху виявилися в нього насичені подіями та враженнями. Усе, що лишилося в мандрівника, – кінь, і того він змушений був продати за шістьдесят вісім футунів у місті Бідарі, де «змеи ходят по улицам, а длина егь двгь сажени».

Далі автор рукопису наводить цікаві та сенсаційні факти про Індію: «А обезьяны, то тгь живут по лгсу. А у них есть князь обезьяньскый, да ходит ратию

своею. Да кто замает, и они ся жалуют князю своему, и онг посылает на того свою рать, и оны, пришед на град, дворы развляют и людей побьют. А рати их, сказывают, велми много, а язык у них есть свой».

А ще бойові слони, султанський палац, звичай та побут мешканців екзотичної країни... «Индгыне же вола зовут отцем, а корову матерью».

В Індії Нікітін провів три роки, шлях додому проліг через Персію та турецький Табзон, далі Чорним морем і привів врешті до Криму: «Божиею милостию приидох в Кафу за 9 дни до Филипова заговгня. Олло перводигер!».

У 1474 році Нікітін нарешті мав змогу відпочити від пригод, опинившись у місті, де зустрічалися Схід і Захід. Саме тут, у Кафі, він взявся писати рукопис, що уславив його ім'я. Навесні 1475 року Афанасій Нікітін з купецьким караваном вирушив на Поділля. То

був один з останніх караванів, а можливо, – зовсім останній перед османським завоюванням південного берега Криму.

«А в Севастий губть да в Гурзыньской земль добро обилно встм. Да Турская земля обилна велми. Да в Волоской земль обилно и дешево все стьстное. Да и Подольская земля обилна встм. А Русь ерь тангырд сакласын; олло сакла, худо сакла! Бу даниада муну кибить ерь ектурь; нечикь Урус ери бегляри акой тугиль: Урус ерь абаданг болсын; расть кам даретг. Олло, худо, Богг, дангыри». («У Сиваській окрузі та в Грузинській землі всього досить. І Турецька земля вельми щедра. Та у Волоській землі достаток і дешева вся їжа. Та й Подільська земля всім багата. А Русь оберігає Тенгрі! Аллах, збережи її! Господи, збережи її! На всьому світі нема країни, такої, як вона, хоч князі Руської землі несправедливі. Нехай облаштується Русь і постане в ній справедливість! Боже, Боже, Боже, Боже!»).

Десять років тому, в липні 2008 року, у Феодосії, колишній Кафі, встановлено пам'ятник Афанасію Нікітину. Якби «урус ери бегляри», замість ліпити з нього один із символів «руського мира», читали книгу великого мандрівника, якби розуміли розпач, з яким він повертався на батьківщину, не знайшовши правди навіть за трьома морями...

Милостию Божию преидох же три моря. Дигерь худо доно, олло перводигерь дано. Аминь! Смилна рахамм рагим. Олло акьбирь, акши худо, шгелло акшь ходо. Иса рухоало, ааликьсоллом. Олло акьберь...

Для гарантії Нікітін молився всіма молитвами, всіма мовами, які знав: перською, руською, татарською, арабською... Всевишній, зрештою, розуміє всі мови.

А написано – залишається.

У НАСТУПНОМУ ЧИСЛІ «КРИМСЬКОЇ СВІТЛИЦІ»

«БАТЬКИ ПЕРЕМОГИ»

4 червня у «Севастопольському державному університеті» («СевДУ») відбулося засідання «сенаторського клубу», де серед іншого анонсувався «Геостратегічний атлас Велико-го Середземномор'я», що викликав у проросійські налаштованих севастопольців сумніви щодо «всебічності та об'єктивності зображення у ньому подій «російської весни». Зокрема, севастопольці ображаються за те, що ролі міста у подіях 2014-го присвячено лише один абзац. То ж хто більше постарався під час анексії Севастополя – читайте в матеріалі нашого кореспондента.

ГАЗЕТА «КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ»

Всеукраїнська літературно-публіцистична та мистецька газета. Виходить із 31 грудня 1992 року. Свідоцтво про реєстрацію КВ №12042-913/ПР від 30.11.2006 р.

Засновники

Міністерство культури України
Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка
ДП «Національне газетно-журнальне видавництво»

Адреса редакції
03040, м. Київ,
вул. Васильківська, 1;
тел.: +38 (044) 498-23-65

Видавець
Національне
газетно-журнальне
видавництво

Генеральний директор
Андрій ШЕКУН

Головний редактор
Віктор Мерзвинський

Дизайн та верстка
Марк Канарський,
Оксана Кочергіна

Поліграфічний комбінат
ТОВ «Типографія «Від "А" до "Я"»
м. Київ, вул. Колекторна, 38/40
тел.: (044) 563-18-04, 562-28-51
Розповсюдження і реклама
тел.: +38 (044) 498-23-64

Редакція не завжди поділяє думки авторів публікацій, відповідальність за достовірність фактів несуть автори. Рукописи не рецензуються і не повертаються. Редакція залишає за собою право скорочувати публікації і виправляти мову. Зміст газети поширюється на умовах ліцензії СС ВУ 3.0, якщо відсутні інші вказівки.

Передплата на газету
Передплатна ціна на 2018 р.:
на 6 місяців – 153,56 грн.
на рік – 304,52 грн.

У передплатній ціні враховано вартість доставки до вашої поштової скриньки і вартість оформлення абонемента.

Передплатний індекс
90269

Наклад 1000 прим.
Ціна договірною

